

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Милена Георгиева Георгиева – Институт за изследване на изкуствата-БАН

за материалите, представени за участие в конкурс
относно заемане на академичната длъжност „професор“
на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата – Историческа антропология на политическата култура).

В конкурса за академичната длъжност „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 39 от 2.05.2023 г. и в интернет-страницата на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра Етнология, към факултет Философско-исторически, като единствен кандидат участва доц. д-р Добринка Парушева от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

1. Общо представяне на процедурата и кандидата

Доц. Добринка Драгиева Парушева е приложила за конкурса общо 13 научни труда - 1 монография и 12 студии и статии. Статиите и студиите ѝ са на български и английски език, отпечатани в реномирани научни списания и сборници в Букурещ, Лондон-Ню-Йорк, Цюрих-Мюнстер, Берлин-Бостън и др. Коректно са спазени и дори надхвърлени минималните изисквани точки по групи показатели за различните научни степени и академични длъжности (3.1.), и в този смисъл представените материали отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. За сведение извън конкурса за „професор“ тя е добавила списък от 22 научни публикации и 15 научни рецензии и отзиви, излезли след доцентурата ѝ през 2009 г.

Добринка Парушева е ОНС Доктор по история от 1990 г. на Института по балканистика-БАН, където започва работа като главен асистент. Била е хоноруван преподавател във Факултет по история – Средиземноморски и Азиатски цивилизации към ВСУ „Черноризец Храбър“, във Философско-историческия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски, в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2009 г. се хабилитира като доцент в ИБЦТ. А от 2010 г. е доцент по теория и история културата, катедра Етнология, ФИФ на Пловдивския университет, където чете лекционни курсове в бакалавърски и магистърски

програми, ръководи докторанти (вкл. в международната докторантска програма на ПУ, Карловия университет - Прага и ТУ - Айндохвен).

2. Обща характеристика на дейността на кандидата

Оценката ми за **учебно-педагогическа дейност** и подготовка на кандидатката е много положителна. Доц. Добринка Парушева има огромен опит в преподаването на разнообразни курсове, работа с многобройни дипломанти и докторанти, изявяващи се вече и като млади учени, опит с чуждестранни студенти по програма Еразъм в ПУ, в университет Osmangazi Ескишехир, Карловия университет в Прага, в университетите в Любляна и Регенсбург, участва и ръководи научно-изследователски студентски проекти. Впечатляващи са енергията, ентузиазма и желанието за работа с млади хора, които днес се реализират като социални антрополози и етнологии в същата катедра, в която и тя работи. Това говори за приемственост и непрекъснат контакт с научния ръководител още от студентските им години, за формирането и израстването им в науката.

Ще се спра главно на оценката на **научната и научно-приложната дейност** на кандидатката, които са ми повече познати от нейните публикации. Те неминуемо са свързани с интересите на Добринка Парушева като учен и най-добре се обобщени в представения монографичен труд *„Долу правителството! Да живее карикатурата!!” Политика, култура и карикатура в България в началото на ХХ век.* Пловдивски университет, 2023. Той се състои от въведение, три глави и послеслов, 264 стр. Текстът е интердисциплинарен и теоретичен. Основанието за появата му е анализ на колективния конструктор „политическо въображаемо” чрез визуален източник от пресата, каквато е карикатурата, имаща пряко отношение към въображаемото чрез съответното ѝ възприемане, т.е. чрез ролята ѝ на медиатор между политиката и културата. Във въведението се прави преглед на литературата, изследваща различни полета – политиката, политическата култура, политическата карикатура, най-вече обвързаността, взаимодействията между тях, както и на прилаганите различни изследователски подходи към тази интердисциплинарна тема. Анализът борави предимно с инструментите на социалните науки, политическата комуникация, народопсихологи-

ческите нагласи, представата за Другия, и с постиженията на културната антропология, в частност изкуствознанието, което все повече се идентифицира с нея, търсейки също значението на конструирания образ, връзката му със социалния контекст и възприемането му от публиката. Антропологизирането на образа, визуализирането на съвременната култура като цяло, интересът към карикатурата не толкова като изкуство, а като свидетелство на своето време - едно неразработвано до скоро поле у нас - са особено актуални напоследък не само за историците и културолозите, но и за историците на изкуството, макар че в България изследователите на карикатурата като особен вид изкуство са единици. Ето защо един от основните приноси на труда лично за мен е допълването или по-точно доразвиването на тези тясноспециални занимания с нея, направено с много по-широк поглед, с успешен опит за тълкуване на политическото поведение на политиците и обществените вътрешни и международни събития, „далеч отвъд хумора и сатирата на карикатурата” (с.17). Д. Парушева се насочва към изследването на контекста за появата и функционирането на карикатурата като негов „политически коментатор”. И и тук с голяма ерудиция, тя прави детайлни проучвания на периода от нач. на ХХ в., позовавайки се главно на два основни хумористични вестника „Българан” и „Барабан”, но познавайки цялата хумористична преса. На анализ (иконографски, семиотичен, социологичен) са подложени 230 карикатури, а 89 илюстрират научния текст с цел да се извлече информация за репрезентирането на политиката, общоприетата представа за съседа - близкия Друг, за Великите сили като далечния Друг, за това как се развива образът им през войните, каква е типологията на образите и защо тя е такава през различните подпериоди. Те са обект на проучване и изводи в първа и втора глава. Там историческият разказ върви чрез карикатурните изображения, образите в карикатурата и представите на обществото за политиката и политическите играчи, анализирани от вещ познавач на периодите до 1920 г. като доц. Парушева. Освен устойчивите образи на известни политици, на Княза, на „баба Европа”, на съседите на България се анализират и теоретични теми като политиката в кари-

катурата, пропаганда и цензура, политика и медии, политическо въображаемо и визуална култура и др., които уплътняват изследването на политическото въображаемо. Авторката е убедена, че карикатурният образ, окарикатуряването на политиката може да коригира формираните вече представи и стереотипи, напр. отношенията между управлявани и управляващи, между българите и техните съседи и т.н., защото „развитието на въображаемото е територия на развитието на репрезентациите” (с.59). Особено интересно за мен бе динамиката на тези образи-персонажи във втора глава, когато силното изменение на контекста чрез войните ги променя радикално, но не променя политическото въображаемо, което само е доразвито. Никой досега така детайлно не е изследвал военната карикатура, нейните осезаеми изменения и предизвиканите от нея обществени реакции като доц. Парушева. Без познаването на важни исторически детайли посланията на карикатурите не биха били схванати днес. Като че ли именно в тази глава, респ. в този период „националното политическо” е на заден план, за да изпъкне „наднационалното политическо” чрез карикатурните му визуализации, както споменава и самата авторка. Защото по време на война, карикатурата е важно средство за пропаганда, и като медия има възможност да формира общественото мнение в границите, определени от националния патриотичен идеал. Много точно е схванато емоционалното съдържание на карикатурата, когато представя образа на Другия, особено по време на война, но и точката на отгласване за да се конструира национална идентичност на базата на негативизма към Другите, вече разделени на съюзници и противници. Трета глава е обобщаваща и разглежда теоретично карикатурата и нейното въздействие върху политическата култура на обществото. Тя е особено ценна, предлага основни характеристики на политическия живот в България от нач. на XX в., описва балканските особености на парламентарната демокрация в България (т.нар. партийен клиентелизъм, политическата корупция, липсата на социален елит), на политическата култура с нейните ценности и дисонанси между внесените от Европа модерни институции и местната патриархално-поданическа среда, спира

се на връзката на медиите с политиците-публицисти и медиатизацията на публичното пространство, доказвайки, че карикатурният образ има също голямо значение. В тази заключителна глава са изказани много синтезирано изводи за карикатуристите като създатели на смисли и значения чрез изображения (с. 224-225) и обвързването им с „колективните ментални образи”, на които се основава политическото въображаемо, управлявано от социално признати ценности и практики. Парушева се интересува не само от карикатуристите, но и от активността и реакцията на публиката, третирайки я като техен коректив, от карикатурите като функция на политическото въображаемо, но и материал за градежа му, т.е. от обратната връзка-един креативен подход. Много интересни, точни дефиниции са дадени на карикатурното в политическия дискурс, които ни отправят в неговите дълбини към размисъл за това дали визуалният карикатурен образ може да промени хода на политиката. Защо тя все още хроникера политическото, а не води общественото мнение, но бих добавила и друг съществен въпрос – дали карикатурата се е превърнала в изкуство, въпреки медийността и тиражността си, както настоява Александър Божинов, а не само остава визуален коментатор на събитията. Логично и сладкодумно написана, с коректни цитирания на голям брой наши и чужди изследователи, книгата разглежда извънредно сложни културологични като цяло проблеми и прокарва свое мнение за тях.

Още 12 студии и статии, с които доц. Д. Парушева участва в конкурса очертават кръга на нейните интереси в годините след хабилитирането ѝ и те се простират в твърде широки рамки, което смятам за много положително качество на зрелия учен – от изследването на политическите елити, политическата култура в България и на Балканите, ролята на семейните и политико-партийните мрежи, изследванията на модерния балкански град до статии, в които политическото въображаемо е проследено детайлно в теченията на отделни списания от края на 19 и началото на 20 век или до края на войните. Засегнати са отделни теми като бунтове, революции и войни, представянето на Руско-японската война

от 1904-1905 г. и Първата св. война в илюстрираната преса от гледна точка на историята и антропологията. Последните теми, заедно с т.нар. от кандидатката „карикатурни статии”, бих казала, че са особено полезни за всички, които изследват изображението и образността в него отвъд художествените му качества, но с особен интерес към познавателната му страна. Техните историко-антропологични наблюдения, идеи и изводи съвсем резонно са влезли в монографията.

Намирам приносите на представените трудове за несъмнени, тъй като са в неразработвани полета на изследване за България, с оригинална гледна точка към тях и с приложени подходи, които ги обогатяват и са полезни за хуманитаристиката като цяло. Доц. Добринка Парушева е известен учен в различни научни среди, познат и уважаван не само у нас, но и сред изследователите на Балканите. Това ясно личи от справката на цитиранията ѝ.

3. Критични забележки и препоръки

Относно монографичния труд имам дребни забележки – 1. мисля, че в *Българан* спира поради няколко преплетени фактора - самоизчерпване, заетост на гл. редактор Александър Божинов с държавна работа в Народния театър, силна конкуренция на по-младия в. *Барабан* и симпатизирането на Демократичното правителство на Малинов от страна на списващите вестника, което обезсилва антифердинандовската му насоченост. 2. Някои авторства на неподписани карикатури принадлежат на вносни списания – напр. Близнаците-Монархизъм и Парламентаризъм (*Българан*, 1908, бр. 124) са заети от немското *Симплицисимус*, а не са на Божинов или Паспалев, но това е атрибуционен проблем и не касае изложението.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След запознаване с представените в конкурса напълно достатъчни материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и убедено **да** препоръчам на Научното жури да изготви док-

лад-предложение до Факултетния съвет на Философско-историческия факултет за избор на Добринка Драгиева Парушева на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки и професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата – Историческа антропология на политическата култура).

26.09. 2023 г.

Изготвил становището:

(подпис)

Проф. д-р Милена Георгиева